

(alterat per influència de *Tomeu/Bartomeu/Xomeu*) en el malnom «*xuxumeus* de Barcelona» que els deien els gironins a l'exèrcit assetjador barceloní en la guerra contra Joan Sens-Fe, c. 1460 (FSoldevila, *Hist. de Cat.* II). DERIV.: *Xixisbea* 'amistançada' [1813, *DAG.*]; AMAlcover, *BDLC* XI, 220, pronunciat *xixisbeia*, d'on s'extragué la variant masculina *xixisbei* (*AlcM*).

Xixiu, V. *xec* *Xixo*, V. *xitxa* *Xixola*, V. *xitxarró*

XO!, interjecció per fer parar un animal o per allunyar-lo, mot de creació expressiva, com *oixque*, *o-lla-o*, *arri* etc. □ 1.ª doc.: Belv., Lab., *DAG.*, Escrig (jo).

Per espantar una bestiola, ja en el *Procés de les Olivives*, val. a. 1500, i en StVicentF (princ. S. xv): «si la gallina ve davant lo senyor: *xo! xo!*, no la lexarà viure, e fan-la jaure en l'estable» (*Serm.* I, 273.9). Hi ha variant *sjo*.

Xoc, V. *xocar*; men. 'guix', de l'angl. *chalk*; 'mena de sabata', incorrecte per *xoqui* (*SOC*) *Xoca* 'puntal', 'vesc', V. *soca*; 'esclop', V. *soc* *Xocallo* tort. 'pesquis', pròpiament 'penjarella', del castellà CHO-CALLO

XOCAR, del mateix origen que el fr. *choquer* id., i probablement manllevat d'aquest, si bé contribuint-hi una onomatopeia autòctona. □ 1.ª doc.: 1840; *xoc*, c. 1800.

«Topar, encontrar-se ab violència una cosa ab altra; *chocar*, compulso, collido; pelear, combatre ---; provocar, oposar-se per geni o costum ---»; i també «agradar alg. c. a algú, *petar*, *cuajar*, *pegar*, arideo, placeo», Lab. 1840. No se n'estan els prosistes de la Renaix., almenys en els sentits morals o figurats: «--- Ell no l'havia vista funcionar mai la Borsa --- Lluites, conspiracions, presó --- derrota ---. La Borsa d'avui era el club d'ahir ---; una cridòria espantosa retronava per tota la sala ---; maquinalement es mirà de cap a peus, i es trobà estrany —la roba d'aquells senyors era de trinca, tallada amb altra estisora ---; però el que més li *xocava* eren aquells colls tan blancs --- i encarcerats, que els feien tenir el cap dret, malgrat els anys que ell descobria en les testes calbes i les arrugues --- i tenyits ---», NOLLER (*Febre d'Or*, O. C. I, 13, 18); amb el sentit, doncs, de 'sorprendre o cridar l'atenció, vivament'.

Després: 'cridar-la agradablement, resultar escaient, gracios': «*xoquen* molt els rinxols que li han fet», o bé «no em *xoca* gaire l'orxata valenciana»; «ara *Notre Dame*, --- més amunt --- l'enorme massa del Louvre ---; En Foix tot era guaitar i no veure, marejat pel bellugueig de cotxes --- aquell traüt atordidor --- aquell gris fosc, aquella patina de les boires glaçades d'hivern, que pertot dominava, no acabava de *xocar-li* prou: entrístia un xic el meridional», id. id. (II, 128, 16). Així mateix a les Illes: «Si ets xocolater, / un mostrador amb fondo blau, / que tenga cosa que *xoc*: / i els parroquians / vendran a passes comptants», PdAPenya, *Po. Pop.*, p. 33. I fins a l'extrem Sud: «---

Es *Tres Mosqueteros* --- es fadrines patixen per el sine --- y es fadrinuchos, --- es faldetes que gasten ara --- —A vostè no li *choca* el sine? —No vull embusions: te calfes el cap sense sustància», *Canyissas*, 101; «El cèlebre Alimòndquil / *chocà* per lo desgraciat, / pues en res tenia gràcia, / ni sustància, ni trellat», MGadea (*T. del Xè* I, 242).

La cosa curiosa és que, a diferència de les altres accepcions, en aquest sentit falaguer es pronuncia pertot, o millor dit s'hi pronunciava (de record meu, ara crec que ja no), amb ç oclusiva: detall anòmal que constata *AlcM* a Mallorca i Menorca, però que és també cosa del cat. central i Nordest (on els mots en *x*-sonen, en boca de tothom no foraster o acastellanat, amb *ç*). Tan ferm era això que la gent més senzilla, estrictament unilingüe, hi va anteposar una *ç*-per fer-ho més pronunciable, pronúncia vulgar en català central (i bal.: *AlcM*), comunicada fins a la burgesia barcelonina (dotzenes de vegades sentit a la meua àvia i fins la mare etc.): «les mostres de teixit ---: volem anar pariones y no'n trobem cap que'n *etxoqui*», Pons Mass. (*Colla del C. XIII*, 168); «tots les versos --- són escrits a les classes de Filosofia, quan 'l catedràtic explicava algun punt que a mi no m'*atxocava* pas», pròleg de *Coromines adolescent* (a. 1888) a un recull inèdit de versos satírics (*Aplech*, p. 8). En efecte, el mot amb aquest matís favorable està especialment arrelat a l'Aragó: «no ye cosa que siga *chocante*, / pero sí muita miga ixo leva: / tonada de trilla, / tonada de siega / ---», *MzCoarasa* (*Añada 'n Echo*, 73); «*chocante*: que divierte, que recrea con sus dichos» Benasc (Ballarín, *Dicc. Ben.*).

En el sentit material, l'aplicació ha estat més limitada: el verb *xocar* té un ús molt més reduït que el seu concurrent *TOPAR*: als casos de topada de vehicles a molt gran velocitat, generalment vaixells, o vehicles terrestres motoritzats, o aeronaus, abans que tot ferroviaris; amb menys concurrència, els derivats *xoc* i *xocant*; es pot dir dels éssers animats, humans o no; però si no és amb caràcter molt ponderatiu, allavors se li prefereix més aviat el seu concurrent: «Són dos remats --- i esgarriant-se, les vaques s'han barrejat: el brau d'un cabal s'ha ajuntat amb les vaques de l'altre, i les seves, ofeses, furientes, han emprès la batalla --- elles *xoquen* enfurismades, mentres el goç de cada remat se llença atrevit a mossegar-los les cames», Massó i Torrents, 1896 (*Croquis*, 20). Cf., però, ell mateix, *infra*.

Però fins en aquest cas hi ha hagut alguna vacillant resistència, car el mateix Massó i Torrents, en l'edició de 1910 (I, 214f.), ho canvià en *topen*. No és mer recel purista, per bé que hi ha consciència (viva en molta gent) que el fr. *choquer* té un radi d'aplicació, i un arrelament i tradició molt més gran que el seu paral·lel català, i que també en té més el cast. *chocar*; i que per tant convé guardar-se davant l'abús afrancesat o acastellanat d'aquest mot; fins al punt que Ag. hi deixà alguna nota desaprovadora, que en el *DAG.* figura en la concisa declaració de «castellanisme»; però, no compartida per Fabra, que admet *xoc*, *xocant* i *xo-*